

Валентина ЗОЗУЛЯ
Національна академія державного управління
при Президентіві України

ДЕМОКРАТИЧНЕ ВРЯДУВАННЯ В СУЧАСНІЙ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ХХ – ХХІ СТ.

Досліджуються західноєвропейські філософські концепції демократичного врядування ХХ – ХХІ ст., систематизуються наукові напрацювання. Зазначається вагомий внесок саме цього історичного періоду у розвиток демократичного врядування, оскільки саме він на відміну від попередніх найповніше передає потреби та інтереси сучасного суспільства, дослідивши які, можна спрогнозувати перспективи розвитку демократичного врядування. Демократичне врядування досліджуваного періоду характеризується формуванням теоретичних концепцій та їх раціональним впровадженням. Особливий інтерес становить взаємодія влади і суспільства. Особлива увага приділяється дослідженню особливостей формування інститутів держави, участі громадськості, питанням освіти й культури. Демократичне врядування ХХ – ХХІ ст. покликане забезпечити високий рівень довіри громадського суспільства до органів державної влади.

Ключові слова: демократія, врядування, демократичне врядування, державне управління.

Valentyna Zozulia. Democratic governance in modern western philosophy in 20th – 21th centuries

The philosophical concepts of Western democratic governance in 20th – 21th centuries and organizing of scientific developments are investigated. Precisely this historical period made an important contribution to the development of democratic governance, because it, unlike previous periods passes fully the needs and interests of modern society, which can be studied to predict the prospects of democratic governance. Democratic governance investigated in article, period characterized by the formation of theoretical concepts and their rational implementation. The interaction of government and society has a particular interest. Special attention is given to research features of formation of state institutions, public participation to education and culture. Democratic governance in the 20th – 21th centuries is intended to provide a high level of confidence of civil society to the state authorities.

Key words: democracy, governance, democratic governance, public administration.

Демократичне врядування – найактуальніша тема досліджень, проте дискусійність запропонованих концептуальних демократичних положень та відсутність систематизації напрацювань загальноєвропейської філософії ХХ – ХХІ ст. зумовлює необхідність проведення дослідження, яке б не лише концептуалізувало наявні підходи, а й систематизувало та дозволило спрогнозувати розвиток демократичного врядування.

Представники західноєвропейської філософії ХХ – ХХІ ст. приділяють особливу увагу розгляду особливостей формування і розвитку демократичного врядування, впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на ефективне здійснення хорошого врядування на засадах демократії, визначенню концептуальних положень цього виду врядування. Так, К. Ясперс, досліджуючи демократичне врядування, відзначив концептуальну відмінність між положеннями, які були сформовані в різні історичні періоди, тим самим підкресливши різний рівень усвідомлення співвідношень влади і суспільства. Ф. Рузвельт не розділяв демократичне врядування і відкрите управління, а співвідносив як єдине ціле й основу довіри громадськості до всієї системи державного управління. Р. Даль, підтримуючи концепцію відкритості, запропоновану Ф. Рузвельтом, розвинув її через виборчий процес. Проте поза увагою науковців залишався системний розгляд концептуальних

положень демократичного врядування, які, у свою чергу, мають важливе значення для подолання наукової неузгодженості під час розгляду демократичного врядування.

Мета статті полягає в дослідженні концептуальних положень демократичного врядування, які були сформульовані західноєвропейськими філософами у XX – XXI ст.

Вагомий внесок у формування філософсько-демократичних поглядів був здійснений рядом відомих філософів, провідне місце серед яких займає німецький філософ і психіатр Карл Ясперс. Він розглядав демократичне врядування через його протилежність – антидемократичне врядування. Так, досліджуючи особливості історичних процесів, впливу суспільства на розвиток держави та її управління, учений дійшов висновку, що Федеративна Республіка Німеччина є антидемократичною. Демократичне врядування сприяє розвитку особистості на відміну від його протилежності – антидемократії. Тому в праці «Куди рухається ФРН?» К. Ясперс піддає ґрунтовній критиці антидемократичні тенденції Федеративної Республіки [7].

Демократія виростає з народу та співпрацює з ним. Сутність демократії в різні історичні періоди різна. «Ми цілком інакше розуміємо демократію, ніж Платон. Для нас провідною є думка Канта та ідеї великих основоположників демократії (англосаксів, швейцарців, голландців). Кант розвинув принципи того, що сам назвав республіканським управлінням, а ми називаємо демократією. Нашим завданням є зробити так, щоб народи, які вже хоч трохи освічені, ставали якомога розсудливішими, розумнішими, відповідальнішими» [6].

Важливе значення в демократичному врядуванні відводиться: участі громадськості в управлінні державою, вихованню населення, контролю діяльності посадових осіб, співпраці посадовців з населенням. Народ за умов такого врядування приділяє особливу увагу самоосвіті, вихованню, цікавиться політичною ситуацією в країні, науковим прогресом. Громадяни мають контролювати діяльність урядовців, які обираються на визначений термін, оскільки урядовці є тими ж людьми, а всі без винятку люди, як стверджує філософ, обіймаючи посаду, можуть нею і зловживати – то всі ми повинні розвивати те, що веде до свободи в суспільстві: суспільний діалог, а не тільки послух та покору [6]. Інформація перебуває у вільному доступі. Опозиція за умов демократичного врядування посідає провідне місце, як і наявність партій. Вона є «вічним двигуном», який підштовхує до діяльності уряд (своїх супротивників), та основою демократичної свободи населення.

Франклін Делано Рузвельт рішучими діями сприяв розвитку середнього класу, демократичного врядування у своїй державі. Його цікавила думка народу та його підтримка, тому що народ володіє свободою. У результаті цієї підтримки Ф. Рузвельт зумів реалізувати «Новий курс», який вдихнув нове життя в демократичні процеси. Держава бере участь у регулюванні економічних свобод громадян. Ця участь пояснюється «партнерством» [3, с. 321]. Саме тому демократичне врядування має будуватися за принципом відкритості, народ має відчувати свою необхідність. Ф. Рузвельт цікаво характеризує демократію: «Ті речі, яких наш народ насамперед чекає від своєї політичної та економічної системи, досить прості. Це рівні можливості для молоді й для інших; робота для тих, хто може працювати; безпека для тих, хто її потребує; скасування особливих привілеїв для небагатьох; захист громадських свобод для всіх; користування плодами наукового прогресу при широкому й постійно зростаючому рівні життя. Це найпростіші й найголовніші речі, про які ніколи не слід забувати в метушні й

неймовірній складності нашого сучасного світу. Постійна внутрішня міць нашої економічної й політичної системи залежить від того, якою мірою вона виправдає ці сподівання» (цит. за [4, с. 97]).

Під час розгляду демократичного врядування не можна не акцентувати увагу на доробку британсько-австралійського філософа, логіка і соціолога Карла Поппера. Він у своїй всесвітньо відомій праці «Відкрите суспільство та його вороги» встановлює співвідношення між відкритим суспільством і демократією, бо таке суспільство є суспільством демократичного типу. Для побудови відкритого суспільства необхідно постійно працювати. Врядування в такій державі є демократичним і базується на засадах: плюралізму, гласності, верховенства закону. Суспільство здатне вступати в державно-управлінську діяльність. Державно-управлінські інститути формуються й функціонують на основі демократичних принципів, які були сформовані відповідно до особливостей історичного розвитку регіону, національних традицій.

На думку К. Поппера, демократія має засновуватися на розумі й гуманізмі, не вичерпуватися принципом «народовладдя» [5, с. 210]. В обранні демократичного врядування у свідомості громадян таїться переконання, що навіть погана політика за демократії (поки ми можемо сприяти її мирній зміні) є кращою від влади тирана, хоч яким би мудрим і великодушним він не був. Проте немає гарантованого методу уникнення тиранії [5, с. 145]. Тобто демократичне врядування в людській свідомості є засобом порятунку від несправедливості, меншою небезпекою, проявом свободи. Демократичне врядування можна поліпшувати, запроваджуючи більш ефективну виборчу систему та систему контролю за діяльністю уряду. Свобода людини є найвищою цінністю. Метою є людська індивідуальність [5, с. 213]. Люди – рівні між собою, хоч і володіють приватною власністю. З огляду на це демократичне врядування являє собою таку форму управління, яка передбачає наявність рівних прав усіх громадян, свободу вибору, толерантні взаємовідносини, довіру до уряду та його рішень, чітку систему стримування й протипаги та контролю за діяльністю посадових осіб.

Роберт Даль – не лише відомий американський політолог, а й один із засновників плюралістичної демократії. Вагомим досягненням науковця є розроблення критеріїв демократії [1, с. 576]. Демократичне врядування забезпечує: позбавлення від тиранії; дотримання основних прав і свобод; свободу людини; самоствердження; моральну самостійність; можливість розвитку особистості; захист інтересів особи; політичну рівність; прагнення до миру та процвітання [2, с. 48]. Посадовці за такого управління відображають волю народу, але жоден із них не може взяти на себе зобов'язання, що закони, які прийматимуться, не обмежуватимуть права громадян [2, с. 47]. Якщо систематизувати концепцію Р. Дала, то можна констатувати, що сучасне демократичне врядування полягає: у періодичному обранні посадових осіб до органів державної влади шляхом ефективно налагодженої виборчої системи, за якої відсутні будь-які механізми незаконного отримання влади; рівності населення держави; відсутності примусу; свободі вибору, зібрань; наявності пасивного та активного виборчого права; налагодженій системі контролю за діяльністю посадових осіб; відкритості діяльності органів державної влади. Перераховані складники є відображенням ідеального демократичного врядування, тобто такого врядування, за якого потреби, прагнення, переконання людини є пріоритетом держави. Людина, її життя та здоров'я є найвищою цінністю.

Отже, демократичне врядування в сучасній західноєвропейській філософії

ґрунтується на детальному осмисленні: правових інституцій; особливостей формування інститутів держави, участі громадськості; виборчого процесу. Підкреслюється роль освіти, виховання, суспільного діалогу, публічності діяльності органів державної влади, співпраці органів державної влади з громадянами і навпаки. За такого врядування люди відчують, що вони є рівними, незалежними, хоч мають різний освітній рівень, різне матеріальне забезпечення та розміри приватної власності, проте населення відчуває свою необхідність.

Рівень демократичного врядування залежить від історичних особливостей розвитку держави, її звичаїв та національних традицій. Проведене дослідження є підґрунтям для подальших теоретико-методологічних досліджень демократичного врядування, прогнозування особливостей розвитку демократичного врядування, що тим самим закладає підвалини для подальшого розроблення даної проблематики в межах вітчизняної державно-управлінської думки.

Список використаних джерел / List of references

1. **Даль Р.** Демократия и ее критики / Р. Даль ; пер. с англ. под ред. М. В. Ильина. – М. : Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2003. – 576 с. [Dal R. Demokratiya i ee kritiki / R. Dal ; per. s angl. pod red. M. V. Pina. – M. : Ros. polit. entsykl. (ROSSPEN), 2003. – 576 s.].

2. **Даль Р.** О демократии / Р. Даль ; пер. с англ. А. С. Богдановского ; под. ред. О. А. Алякринского. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 208 с. [Dal R. O demokratiyi / R. Dal ; per. s angl. A. S. Bogdanovskogo ; pod. red. O. A. Alyakrinskogo. – M. : Aspekt Press, 2000. – 208 s.].

3. **Моррис Д.** Игры политиков / Д. Моррис ; пер. с англ. Н. А. Анастасьева. – М. : Изд-во АСТ, 2004. – 381 с. [Morris D. Igryi politikov / D. Morris ; per. s angl. N. A. Anastaseva. – M. : Izd-vo AST, 2004. – 381 s.].

4. **Невичерпність** демократії: видатні діячі минулого і сучасності про вільне, демократичне суспільство і права людини / упоряд. О. І. Терех, Я. Г. Оксюта. – К. : Укр. письменник, 1994. – 174 с. [Nevycherpnist demokratiyi: vydatni diiachy mynuloho i suchasnosti pro vilne, demokratychnе suspilstvo i prava liudyny / uporiad. O. I. Terekh, Ya. H. Oksiuta. – K. : Ukr. pysmennyk, 1994. – 174 s.].

5. **Поппер К.** Відкрите суспільство та його вороги. У 2 т. Т. 1 / К. Поппер ; пер. з англ. О. Коваленко. – К. : Основи, 1994. – 444 с. [Popper K. Vidkryte suspilstvo ta yoho vorohy. U 2 t. T. 1 / K. Popper ; per. z anhl. O. Kovalenko. – K. : Osnovy, 1994. – 444 s.].

6. **Ясперс К.** Відповідь на критику моєї роботи «Що потрібно федеративній республіці» / К. Ясперс. – Режим доступу : www.ji.lviv.ua/n11texts/jaspers.htm [Yaspers K. Vidpovid na krytyku moiey roboty «Shcho potribno federatyvniy respublitsi» / K. Yaspers. – Rezhym dostupu : www.ji.lviv.ua/n11texts/jaspers.htm].

7. **Ясперс К.** Куди рухається ФРН? / К. Ясперс. – Режим доступу : www.klex.ru/e9n [Yaspers K. Kudy rukhaietsia FRN? / K. Yaspers. – Rezhym dostupu : www.klex.ru/e9n].

Надійшла до редакції 09.03.16